

Tulajdonnevek az orvosi-biológiai irodalomban

BEVEZETÉS

A magyar helyesírási szabályzat a tulajdonneveknek több formáját különbözteti meg: személynevek, állatnevek, földrajzi nevek, csillagnevek, intézménynevek, márkanevek, díjak és kitüntetések nevei, címek. Az orvosi nyelv szempontjából ezek közül alapvetően a személynevek és az intézménynevek lényegesek, valamint gyakrabban használatosak a kitüntetések és díjak nevei, továbbá a címek; a márkanevek írásához hasonlatosak a gyógyszerek nevei, alkalmasint pedig földrajzi nevek épülnek be az elnevezésekbe, szakkifejezésekbe. Az alábbiakban részletesen a személynevekre, az intézménynevekre, a kitüntetések és díjak elnevezéseire, valamint a címek helyesírási kérdéseire térünk ki.

A TULAJDONNEVEK ÍRÁSA

A helyesírási szabályzat a tulajdonnevek írásmódjáról így rendelkezik: a tulajdonnevek és a köznevek elkülönítése miatt a tulajdonneveket nagy kezdőbetűvel írjuk, írásmódjuk állandó, s terjedelmüket többtagú nevek esetén jelezzük. A terjedelmet jelezhetjük egybeírással (*Magyarország*), kötőjelezzéssel (*Henle-mirigyek*), sokszor pedig azzal, hogy mindegyik különírt tagot nagy kezdőbetűvel kezdjük (*Semmelweis Egyetem*), továbbá jelezheti a tulajdonnév végét a kétségtelen köznévi utótag is (*Lukács fürdő*). Máskor a név nyelvi felépítése mutatja a tulajdonnév terjedelmét, például: *A méhrákok kezelése című dolgozat*.

A tulajdonnevek nagy kezdőbetűsek, írásmódjuk állandó; terjedelmüket különféle formákkal általában jelöljük.

A SZEMÉLYNEVEK

Személynevekkel az orvosi és a biológiai irodalomban is gyakorta találkozunk: betegségeket, anatómiai képleteket, vizsgáló módszereket és egyéb eljárásokat sokszor neveztek el leíróikról, kidolgozóikról. A szerzői nevet tartalmazó elnevezéseket idegen szóval eponimáknak nevezzük. Az orvosi kifejezésekben, megnevezésekben előforduló személynevekre is jellemző, ahogy az összes családnévre, hogy hagyományörzők, eredeti írásmódjukat megtartják (*Semmelweis Ignác, Batizfalvy Sámuel, Markusovszky Lajos*).

A személynevet is tartalmazó szakkifejezések, megnevezések közzsói részét kiskötőjellel kapcsoljuk.

Az eponimákban a nevekhez a közzsók kiskötőjellel kapcsolódnak.

PÉLDÁK | *Del Lange-szindróma, Reichert-porc, Museux-fogó, Schlatter-Osgood-betegség, Keller-Brandes-műtét, Kallós-Nathan-próba, Henle-Coenen-Lexer-jel, Hensen-Duverney-Helmholtz-féle rezonanciaelmélet*

Az eponimákban használatos személynevek összekapcsolásában különösen ügyelni kell a kötőjelek megfelelő használatára. A kiskötőjellel összekötött elemek egyetlen személy kéttagú családnévét jelzik (*Szent-Györgyi*), a nagyköötőjel pedig azt mutatja, hogy több személyről van szó (például: a *Schlatter-Osgood-szindróma* Carl Schlatter és Robert Osgood nevének összekapcsolásából jött létre, a betegséget ők írták le 1903-ban). A kétféle köötőjel használata tehát értelemtükrözöttető szerepű (*Szent-Györgyi-Krebs-ciklus*).

A nem latin írásrendszerű nyelvekből eredő idegen személyneveket, mindig magyarosan a kiejtésüket tükrözöttető magyar hangjelölés szabályai szerint írjuk az átírási szabályoknak megfelelően (*Hippokratész, Galénosz, Pavlov*). A görög eredetű neveknek többnyire létezik latin formája (*Galenus*).

A kéttagú családnéveket vagy egybeírjuk (*Györgyjakab, Vörösbaranyi*), vagy kiskötőjellel kapcsoljuk (*Szent-Györgyi Albert*), de hagyományosan előfordulnak különírt formák is (*Apáczai Csere János, Kőrösi Csoma Sándor*).

A személynevekben előforduló számjegyeket rendszerint római számmal írjuk, és utánuk pontot teszünk, hiszen többségük sorszámnevű (*II. János Pál; XVI. Lajos*). Külföldön, különösen az Egyesült Államokban szokás nemzedékről nemzedékre ugyanazt a nevet adni. Ezeket a név után írt római számmal jelölik, utána pontot nem tesznek (*Howard W. Jones III*).

A SZEMÉLYNEVEK TOLDALÉKOLÁSA

Általános szabály, hogy a személynevekhez – az idegenekhez is, ha a magyarban megszokott betűre végződnek – a toldalékot közvetlenül kapcsoljuk; többszavas neveknél az utolsó taghoz.

A tulajdonnevekhez a toldalékot közvetlenül írjuk, ha azok nem néma betűre vagy a magyarban szokatlan betűegyüttesre végződnek.

PÉLDÁK | *Douglast, Chrobakot, Wertheimmel, Kossuthtal, Szent-Györgyivel, Schlatter–Osgoodot*

Megjegyzés: A kettős mássalhangzóra végződő szavaknál, ha a toldalék ugyanolyan mássalhangzóval kezdődik, a toldalékot kötőjellel kapcsoljuk (*Papp-pal, Kiss-sel*). Ez alól a szabály alól az utónevek kivételt képeznek, ezekben ugyanis végre kell hajtani az egyszerűsítést (*Mariannal, Bernadettel*).

Hasonlóan kötőjellel illesztjük a toldalékot a magyarban szokatlan hangértékű vagy néma betűvel végződő tulajdonnevekhez is (*Voltaire-t, Beaumarchais-nak, Shaw-tól*).

Az *-i* és az *-s* melléknévképzővel vagy az *-ista*, *-izmus* főnévképzővel ellátott egytagú vagy többtagú egybeírt, valamint kis-kötőjeles személyneveket kisbetűvel írjuk.

PÉLDÁK |

- *-i* és *-s* melléknévképzővel: *pálfalvis* módszer, *chrobakos* műtét, *hipokratészi* eskü, *shakespeare-i*, *voltaire-es*, *schöpferes*, *turneres* beteg
- *-ista*, *-izmus* főnévképzővel: *voltaire-izmus*, *wertheimista*

A többemű személynevek *-i*, *-s*, *-ista*, *-izmus* képzős formáiban a nagy kezdőbetűket megtartjuk, és a képzőt az utolsó taghoz kötőjellel kapcsoljuk, valamint ugyanígy járunk el a nagyköötőjellel összekapcsolt nevek esetében is.

PÉLDÁK | *Szent-Györgyi Albert-i* iskola; *Heim Pál-os*; *Daniel Dargent-i* behatolás, *Diamond–Blackfan-os*

SZEMÉLYNEVET TARTALMAZÓ SZÓKAPCSOLATOK

A személynevet tartalmazó szókapcsolatok többsége tulajdonnévi és köznévi szótársulás. A tulajdonnév-tulajdonnév alkalmi kapcsolódása esetén az alakulathoz rendszerint még egy köznévi elem is társul.

1. Személynevek névkiegészítői

A személynevek közzsói elemeit, a névkiegészítőket külön és kis kezdőbetűvel írjuk, kivéve, ha mondatkezdő helyzetbe kerülnek. Ezek állhatnak a személynév előtt és után is.

PÉLDÁK | *Mariska néni, Kovács főorvos, Török Miklós kandidátus, Eckhardt akadémikus, Nagy László orvos, Horváth József az MTA doktora, gróf Széchenyi István, báró Eötvös József, doktor (dr.) Szabó Lajos, ifjabb (ifj.) Tímár Márton, idősebb (id.) Varga Árpád, özvegy (özv.) Lénárd Imréné*

2. Embercsoportok gyűjtő-, gyűjtőjellegű nevei

Ha kisebb-nagyobb embercsoport gyűjtő- vagy gyűjtőjellegű neve (*csoport, társaság, alapítvány, egyesület* stb.) társul tulajdonnévvel, két lehetőség van:

a) ha a személynév felvett vagy kapott (a csoport tagjaitól független), a tulajdonnevet és a közzsói elemet különírjuk

PÉLDÁK |

- *Széchenyi társaság, Bugát Pál egyesület,*
- *Korányi család, Csák nemzetség, Curie házaspár*

b) ha az embercsoport a vezető vagy alapító stb. személyének nevét viseli (a név a csoport valamely tagjával kapcsolatos), kötőjellel kapcsoljuk (*Deák-párt*).

3. A tulajdon- és köznevek jelületlen kapcsolata

A tulajdonnevek és a köznevek gyakran lépnek egymással jelületlen – rag és jel nélküli – kapcsolatba (vö. eponimák feljebb). Az effélék leginkább jelentéstömörítő vagy birtokos jelzős szóösszetételek: *Széchenyi-díj* (Széchenyiről elnevezett díj), *Semmelweis-emlékévé* (Semmelweisnek az emlékévé). Ezek az orvosi irodalomban mindennaposak. Ide tartoznak az orvosi-biológiai irodalom eponimái is.

A jelületlen tulajdonnévi és köznévi összetételeket – akkor is, ha *-i*, *-s*, *-ú*, *-ű*, *-jú*, *-jű* képző járul hozzájuk – kötőjellel írjuk. Ha hozzájuk újabb utótag társul, azt szintén kötőjellel társítjuk.

PÉLDÁK | *Douglas-üreg, Douglas-üregi; Bauhin-billentyű, Bauhin-billentyűs, Bauhin-billentyűjű; Turnes-szindróma, Turner-szindrómás; Langenbeck-háromszög, Langenbeck-háromszögű; Vasalius-véna, Vasalius-vénájú; Semmelweis-tanítvány; Cushing-szindróma, Cushing-szindrómás; Hashimoto-thyreoiditis, Hashimoto-thyreoiditises; Leydig-sejt, Leydig-sejt-csoport; von Willebrand-betegség; Douglas-üreg-feltárás* (igényesebb azonban a *Douglas-üreg feltárása* írásforma)

4. A tulajdonnevekkel kapcsolt főnevek vagy melléknevek közül néhány már köznévvé vált. Az efféléket egybeírjuk, és kisbetűvel kezdjük (*ádámcsutka* [nem *Ádám-csutka, *prominentia laryngea*]; *röntgensugár* [nem *Röntgen-sugár]).

5. A kétszerős vagy többszerős elnevezésekben a szerzők nevét nagyköötőjellel kapcsoljuk, az utótagot viszont kiskötőjellel illesztjük (l. fenn is).

PÉLDÁK | *Czuczor-Fogarasi-szótár; Michaelis-Menten-egyenlet, Niemann-Pick-betegség; Curschmann-Batten-Steinert-szindróma*

KÉPZŐSZERŰ UTÓTAGOK KAPCSOLÁSA

A személynevekhez a képzőszerű utótagokat (*-féle*, *-szerű* stb.) – ellentétben a köz- és szakszavakkal – kötőjellel kapcsoljuk. Felsorolásban csak az utolsó tulajdonnév után írjuk az ilyen szóelemeket.

PÉLDÁK | *Wertheim-szerű kiterjesztett méheltávolítás; Chrobak-féle méhcsokolás; Kovács- és Szabó-féle eljárás*

Megjegyzés: Ha a képzőszerű utótagok személynevet tartalmazó összetételekhez járulnak, akkor ezeket is, minthogy utótagok, kötőjellel kell kapcsolni (*Chron-betegség-féle, Schönlein-Henock-purpura-szerű*).

AZ INTÉZMÉNYNEVEK

Az intézménynevek alapvető megközelítését az Osiris-helyesírás alapján határozhatjuk meg: „Az intézmény fogalmába az államszervezet, a gazdasági és a kulturális élet hivatalos vagy önszerveződésen alapuló, néhány emberből vagy több osztályból, csoportból álló, spontán vagy szabályok szerint működő egységei tartoznak. Tehát intézmény az Országgyűlés, valamennyi minisztérium, azok önálló szervezeti egységei, a pártok, alapítványok, a mamutvállalatok és a legkisebb gazdasági társulások, minden egyetem, közép- és általános iskola, művelődési ház, mozi, utazási iroda, vadásztársaság, klub, sportcsapat, ifjúsági egyesület, zenekar – és még hosszasan lehetne sorolni. A hivatalos nyelvhasználat az intézménynek tekinthető társulásokat illetően ragaszkodik a bejegyzett önálló jogi személy meghatározáshoz. Ez fontos támpont a helyesírás szempontjából, ám háttértudás nélkül nem mindig dönthető el, hogy hivatalosan működő csoportosulásról van-e szó. Ezért az intézménynevek írásában nagyfokú bizonytalanság tapasztalható, elsősorban a kis és nagy kezdőbetűk alkalmazásában.

Nyelvi felépítésüket tekintve az intézménynevek rendszerint több különírt szóból álló egységek. Szükség van tehát a névterjedelem jelölésére, azaz arra, hogy a név kezdete és vége egyértelmű legyen. A főszabály, amely elméletben világos és egyszerű, az intézménynevek alkotóelemeinek nagybetűs kezdése. A gyakorlatban azonban kiegészítő szabályokra is szükség van” (Laczkó-Mártonfi 2004: 215).

A FŐSZABÁLY

A kötőszó és a névelő kivételével az intézménynevekben előforduló minden különírt elem nagy kezdőbetűs.

PÉLDÁK

Magyar Tudományos Akadémia, Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar, Heim Pál Gyermekkórház, I. Számú Belgyógyászati Klinika, Magyar Orvostársaságok és Egyesületek Szövetsége, Medicina Könyvkiadó, Magyar Orvosi Kamara, Magyar Urológusok Társasága, Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Szent Margit Kórház Szülészeti és Nőgyógyászati Osztály, Anatómiai, Szövet- és Fejlődéstani Intézet, Siófok Városi Kórház

Megjegyzés: Gyakori hiba, hogy az intézménynévbe kerülő földrajzi név kisbetűs elemét az intézménynévben is kisbetűsen írják, jóllehet a nagybetűsítés erre az elemre is érvényes: *Péterfy Sándor Utcai Kórház és Rendelőintézet, Baranya Megyei Kórház*. Hasonlóképpen nagybetűs a *számú sz.* rövidítése is: *III. Sz. Belgyógyászati Klinika*.

Ha egy intézménynévbe kiskötőjeles földrajzi névből képzett melléknév kerül, akkor a kötőjel utáni rész kisbetűjét meg kell tartani: *Észak-pesti Kórház és Rendelőintézet, Jahn Ferenc Dél-pesti Kórház*. Hasonlóképpen, ha egy kiskötőjeles összetétel szerepel a névben, a kiskötőjel utáni rész kisbetűs: *Ép Kéz-láb Alapítvány*. Ezzel szemben a nagyköötőjellel összekapcsolt név-elemek minden eleme nagy kezdőbetűs: *Amerikai–Magyar Orvosszövetség*.

Az intézménynevek melléknévképzős formáiban a nagy kezdőbetűk kicsire változnak, kivéve azokat az elemeket, amelyek önmagukban is tulajdonnevek vagy tulajdonnévi értékűek.

PÉLDÁK

magyar orvosi kamarai, magyar orvostársaságok és egyesületek szövetségebeli, I. számú belgyógyászati klinikai, Semmelweis orvostörténeti múzeumi, Medicina könyvkiadói, Ép Kéz-láb alapítványi, Siófok városi kórházi

A helyesírási főszabályhoz két rövid kiegészítést kell tenni. Egyrészt a mai nyelvhasználatban egyre gyakrabban találkozunk olyan intézménynévi formákkal, amelyek idegen mintát követnek, jellegzetesen effélék a szállodanevek (*Hotel Ibis*), de egyéb intézményneveknél is előfordul ez a jelenség (*Palace Campona, West End City Center*). Az efféle elnevezések melléknévképzős alakjaiban a földrajzi nevek körében is jól ismert megoldást érvényesítjük: az alapalakot változatlanul hagyjuk, s a képzőt kötőjellel fűzzük az alapformához (*Hotel Ibis-beli, West End City Center-beli, Palace Campona-s*).

Másrészt megjelent egy újfajta elnevezési mód, főképp az alapítványok megnevezései között: a teljes mondat értékű nevek. Ezek lehetnek egyszerű mondatok (*Segítsünk a Rákbeteg Gyermekeknek Alapítvány*), és lehetnek összetett mondatok, amelyek megnehezítik szokatlanságuk miatt a helyesírást. Az összetett mondatokban ugyanis kötelező a vesszőhasználat, s nemritkán kötőszó is előfordul bennük. Az ilyen típusú neveket célszerű idézőjelben használni a kisbetűk megtartásával („*Segíts, hogy segíthessünk!*” Alapítvány).

KIEGÉSZÍTŐ HELYESÍRÁSI SZABÁLYOK

Ha a teljes intézménynév helyett az intézménytípust jelölő elemet önállóan használjuk, a kisbetűs írásmód a megfelelő.

PÉLDÁK

a kórház döntése értelmében, a bizottság határozata szerint, a klinika dolgozói, az egészségközpont munkatársai, az alapítvány kuratóriuma, a kamara elnöke

Előfordul, hogy a teljes intézménynévnek eleme a telephely is, amely vesszővel elválasztva a név végén áll (*Állami Szanatórium, Sopron*). Az ilyen elnevezésekben a telephely melléknévképzős származékban a név élére is kerülhet, s ha ezt a melléknévet a tulajdonnév részének tekintjük, akkor nagy kezdőbetűvel kezdjük (*Soproni Állami Szanatórium*). Ha azonban a telephely nem szerves része a névnek, az elől álló, alkalmi jelző kisbetűs (*budapesti Szent Imre Kórház*). Természetesen ezeket az elnevezéseket is lehet a név mögött, vesszővel elválasztva használni (*Szent Imre Kórház, Budapest*).

Az intézménynévi helyesírás legkérdésesebb pontja az intézmények alárendelt egységeinek helyes rögzítése, elsősorban a kis és nagy kezdőbetűk használatában. Egy intézménynek alárendelt intézmény helyesírása alapvetően nem tér el főszabálytól, tehát minden egyes különírt egység nagybetűs, a kötőszót leszámítva.

PÉLDÁK

Magyar Tudományos Akadémia Orvosi Tudományok Osztálya, Semmelweis Egyetem Általános Orvosi Kar, Szent István Állatorvostudományi Egyetem Járványtani és Mikrobiológiai Tanszék

Ezzel szemben a szabályzat szerint az intézmények azonos rendeltetésű, kisebb egységeinek típusmegnevezései kis kezdőbetűsek (*OTP Rt. II. kerületi fiókja, Bethesda Gyermekkórház felvételi részleg*). Kérdés, hogy például egy kórház osztályai melyik típusba tartoznak. Minthogy önálló szervezeti alegységek, ahogy egy egyetem tanszékei esetében, itt is inkább a nagybetűsítés a megfelelőbb, amíg a részlegek esetében inkább a kisbetűs megoldás támogatható (*Heim Pál Gyermekkórház Ortopédiai Osztály, Nyíró Gyula Kórház Belgyógyászati Osztály gasztroenterológiai részleg*).

VEGYES ÍRÁSMÓDÚ INTÉZMÉNYNEVEK

Léteznek olyan intézménynevek, amelyekben az akadémiai szabályozás értelmében kevéssé érvényesül az intézménynévi jelleg, s ezt az írásforma is jelzi. Az efféle nevekben az ún. tulajdonnévi rész minden egyes eleme nagy kezdőbetűs, az intézménytípust jelölő elem azonban kisbetűvel írandó.

PÉLDÁK | *Keleti pályaudvar, Ferihegyi repülőtér, Tabán mozi, Vén Diák eszpresszó, Kerepesi temető, Komjádi uszoda, Etele söröző, Korona cipőbolt, Lukács fürdő*

Megjegyzés: A melléknévképzős formák változatlanok maradnak (*Keleti pályaudvari, Ferihegyi repülőtéri, Tabán mozibeli, Lukács fürdői, Kerepesi temetői, Vén Diák eszpresszóbéli*).

ESEMÉNYNEVEK

Az eseményneveket kis kezdőbetűvel szokás írni. Ide tartoznak a rendezvények, társadalmi és politikai mozgalmak, programok stb. megnevezései is.

PÉLDÁK | *jövőkutatási konferencia, nemzetközi orvoskongresszus, termoanalitikai tudományos ülés, országos tudományos diákköri konferencia, nyári olimpiai játékok*

Akkor azonban, ha egy esemény intézményszerű, a csupa nagybetűs kezdés a helyénvaló.

PÉLDÁK | *Budapesti Nemzetközi Vásár, Szegedi Szabadtéri Játékok, Vadászati Világkiállítás, Bayreuthi Ünnepi Játékok*

Ezzel a szabállyal két alapvető gond van. Egyrészt a mindennapi, de akár a szakmai írásgyakorlatban nem lehet sokszor eldönteni, hogy egy-egy rendezvény vajon intézményszerűnek minősül-e, hiszen milyen ismérvek alapján kellene ezt megállapítani (évente megrendezett, országos méretű, rendelkezik önálló intézményi háttérrel stb.). Másrészt az írásgyakorlat egyáltalán nem alkalmazza a fenti akadémiai szabályt, a tapasztalat az, hogy erősen hajlik a gyakorlat a nagybetűsítésre. Az orvosi helyesírást ez a kérdéskör elsősorban a konferenciák, kongresszusok és tudományos rendezvények írásának okán érinti.

Minthogy a konferenciáknak, kongresszusoknak gyakorta van tulajdonnévi vagy annak minősülő eleme, például címet kapnak, eleve vegyül a leírásukban a kis- és a nagybetű. Egységes szabály lehetne az, hogy a tulajdonnévi részek nagybetűjén kívül a kezdőpozícióban lévő szót nagybetűsítjük, különösen kiemelt helyzetben, például meghívón, tehát a kisbetűs *magatartástudományi napok* helyett a *Magatartástudományi napok* írásformát részesítsenék előnyben.

PÉLDÁK | Az eseménynévben intézménynév szerepel:

- *Rákellenes Unió (UICC) világkongresszusa*
- *A Magyar Balneológiai Egyesület 2008. évi nagygyűlése*
- *A Magyar Ortopéd Társaság 51. kongresszusa*
- *A Magyar Gyermeksebész Társaság és a Magyar Traumatológus Társaság gyermektraumatológiai szekciójának tudományos ülése*

Az eseménynév sorszámmal kezdődik:

- *45. audiológiai vándorgyűlés*
- *IX. sümegi orvosnapok*
- *II. magyar evészavar-kongresszus*

Az eseménynév nem tartalmaz sem tulajdonnevet, sem sorszámot:

- *Magatartástudományi napok*
- *Debreceni kardiológiai napok*

Az eseménynévnek saját címe van, ezt célszerű idézőjelbe tenni:

- *„Fókuszban a vastagbélrák” konferencia*
- *„Gyógyszer az ezredfordulón” VIII. továbbképző konferencia*

KITÜNTETÉSEK ÉS DÍJAK ELNEVEZÉSEI

Az elmúlt évtizedben jelentősen megszaporodtak a különféle díjak és kitüntetések, emléklapok, emlékérmek, amelyek egytől egyig rendelkeznek valamiféle egyedítő névvel. Az 1984-es akadémiai helyesírás-szabályozás idején a megnevezések és a típusok híján csak kétféle szabályt írt elő a bizottság, ez azonban mára kevésnek bizonyul. Az Osiris-helyesírás a magyar helyesírás szabályainak jelenleg érvényben lévő rendszere alapján a következő nagyobb típusokat különítette el.

1. A díjforma maga válik névvé, ezt a nagy kezdőbetű jelöli (*Sajtódíj, Toleranciadíj*).

2. A *díj, érem, emlékérem* stb. megjelölések tulajdonnévi előtaggal kapcsolódnak össze, ebben az esetben a hagyományos írásforma a kötőjelezés:

PÉLDÁK

Nobel-díj, orvosi Nobel-díj, Markusovszky-díj, Semmelweis-emlékérem, Batthyány-Strattmann-díj, Issekutz-díj, Szent-Györgyi Albert-díj, Hetényi Géza-emlékérem, Novicardin-díj, Krompacher-emlékérem

Megjegyzés: Ha a tulajdonnév és a *díj, érem* stb. köznév közé jelző ékelődik, akkor a kötőjelet el kell hagyni (*Szentágotthai-díj, Szentágotthai szakkuratóriumi díj*).

3. A *díj, érem, emlékérem* stb. megjelölések olyan előtaghoz is járulhatnak, amelyek önmagukban nem tulajdonnevek, ám a megnevezésben tulajdonnévi értékűek. A megnevezés lehet címszerű is. Ez a tulajdonnévi értékű rész, ha több szóból áll, akkor minden eleme nagy kezdőbetűs a névelőt és a kötőszót kivéve, a *díj* stb. típusjelölő utótagok azonban kisbetűsek:

PÉLDÁK

- *Életfa díj, Főnix díj, A Testnevelés és a Sport Fejlesztéséért emléklap, Magyar Felsőoktatásért emléklap, Magyar Sportért kitüntető cím*
- Jellegzetes csoportját alkotják az efféléknek a latin díjnevek, amelyek különösen gyakorinak tűnnek az orvosi díjak körében: *Pro Sanitate emlékérem, Pro Universitate díj, Pro Optimo Merito in Gastroenterologica emlékérem*.
- Valamint ide sorolhatók azok a példák is, amelyekben a tulajdonnévi értékű rész tartalmaz tulajdonnevet is (*Magyar Köztársaság Babérkoszorúja díj*).

4. A *díj, érem, emlékérem* stb. megnevezések más közszavakkal összekapcsolódva, együttesen jelölnek díjnevet. Ebben az esetben a név minden egyes eleme nagy kezdőbetűs:

PÉLDÁK

Arany Pecsetgyűrű, Akadémiai Díj, Akadémiai Aranyérem, Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt

A kitüntetés vagy díj fokozatát jelölő kifejezéseket kisbetűvel kell írni (*Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal*).

A kitüntetés- vagy díjnevek szokásos melléknévképzője az *-s*. Ez a képző leginkább a *díj, érem* köznevekhez járul. A tulajdonnévi vagy azzal egyenértékű előtagot tartalmazó díjnevekben a képző érintetlenül hagyja a nagybetűket (*Nobel-díjas, Pro Sanitate emlékérmes, Magyar Köztársaság Babérkoszorúja díjas*). A közszoói elemekből álló díjnevek melléknévi alakjában azonban kicsire változnak a nagy kezdőbetűk (*akadémiai aranyérmes, toleranciadíjas*).

A díjnevekhez viszonylag ritkán járulnak összetételi tagok. Ha mégis, akkor a következőként kell eljárni a helyes rögzítésükhöz. A kötőjellel írt nevekhez az újabb tagot is kötőjellel kell kapcsolni (*Nobel-díj-átadás, életmű-Oscar-díj*). Ha a kötőjeles írásmódú díjnévnek jelzője van, ehhez a szerkezethez az utótagot kötőjel nélkül fűzzük az értelmező tagolás ér-

dekében (*orvosi Nobel-díj átadás*). A több különírt, csupa nagy kezdőbetűs díjnevekhez az utótagot, mivel a nagybetűk biztosítják az írásképpen a tulajdonnév egységét, kötőjellel kapcsoljuk (*Akadémiai Ifjúsági Díj-átadás*). Ezzel szemben a kis- és nagybetűs elemeket egyaránt tartalmazó nevekhez az utótagot célszerűbb kötőjel nélkül illeszteni (*Pro Sanitate díj gála*).

A CÍMEK

A helyesírási szabályzat kétféle alapvető címformát különböztet meg: az állandó és az egyedi címet. Az állandó címek azoknak a kiadványoknak a megnevezései, amelyek adott példányszámban valamilyen időbeli rendszerességgel jelennek meg. Azaz ugyanabból a szellemi termékből egyszerre sok jelenik meg, s a tartalom időről időre változik. Az egyedi címek közé az irodalmi alkotások, a különféle témájú könyvek, értekezések, cikkek, tanulmányok, a képzőművészeti alkotások, a zeneművek, a filmek, a tévé- és rádióműsorok stb. címei tartoznak.

AZ ÁLLANDÓ CÍMEK

Az állandó címek alapvető helyesírási szabálya a nagy kezdőbetű, azaz a cím minden egyes elemét nagybetűvel kell írni a kötőszó vagy az esetleges nem kezdő helyen lévő névelő kivételével.

PÉLDÁK

Gyógyhírek, Szemészet, LAM, Magyar Orvos, Orvosi Hetilap, Nőgyógyászati Onkológia, Magyar Sebészet, Ideggyógyászati Szemle, Magyar Orvosi Nyelv, Magyar Belorvosi Archivum, Calcium és Cson, Bőrgyógyászati és Venerológiai Szemle, Nőgyógyászati és Szülészeti Továbbképző Szemle, Infektológia és Klinikai Mikrobiológia, Diabetologia Hungarica, Cardiologia Hungarica, Acta Microbiologica et Immunologica

Megjegyzés: A névelővel kezdődő címekben a névelő is nagybetűs (*A Mi Lapunk, Az Utazó*), a cím belsejében azonban nem (*Egyenes Út az Egyetemre*).

Ha egy állandó címhez alcím is tartozik, vagy maga a cím két különböző részből áll, folyamatos szövegben a tagolás legcélszerűbb formája a gondolatjel (*Magyar Nemzeti Bibliográfia – Könyvek Bibliográfiája*).

A mondatformájú állandó címek közül az egyszerűbb nyelvi felépítésűek követik a nagybetűsítés szabályát (*Érted Vagyok*), akkor azonban, ha a hosszabb, bonyolultabb nyelvtani szerkezetet tartalmaz a cím, nem kötelező a teljes nagybetűsítés, csak az első szó és az esetleges tulajdonnévi elemek nagy kezdőbetűsek (*Ne láss, ne hallj, ne szólj!*).

Az újságok, folyóiratok különböző rovatainak, mellékleteinek címére ugyanazok a helyesírási szabályok vonatkoznak, mint az újságcímekre.

PÉLDÁK | *Kórház történet (Gyógyhírek), Kérdezz – Felelek (Magyar Orvosi Nyelv)*

AZ EGYEDI CÍMEK

Az egyedi címek alapvető helyesírási szabálya a nagybetűs kezdés, de ezen kívül nagy kezdőbetűvel csak a címben előforduló tulajdonnévi elemeket írjuk.

Az állandó címek minden szavát – a köztes névelő és a kötőszó kivételével – nagybetűvel kezdjük, ellentétben az egyedi címekkel, amelyeknek csak a legelső betűje nagybetű.

PÉLDÁK

Orvosi helyesírási szótár; Új orvosi szótár; Funkcionális anatómia; Sürgősséggel az ortopédiára; Törések és ficamok; Nyelvhasználati nehézségek Szlovákia egészségügyi intézményeiben; Az előrehaladott gyomorrák gyógyszeres kezelésének lehetőségei 2007-ben; Az Orvosi Hetilap és Markusovszky Lajos; Inzulin túl későn?

Ha egy műnek alcíme van, folyamatos írásmód esetén a főcímtől gondolatjellel a legcélszerűbb elválasztani (*Fájdalomcsillapítás – A reumatológiai fájdalmak kezelése*).

A mondatformájú egyedi címek végére a pontot nem tesszük ki, minden más írásjelet azonban igen, azaz a kérdőjelet (*Inzulin túl későn?*), a felkiáltójelet (*Ismét Scolio-buli!*), a három pontot (*Hallottam valahol...*).

Az egyedi címek szövegbe szerkesztésének többféle megoldása létezik. Törekedni kell arra, hogy a névterjedelem egyértelmű legyen. Ennek legegyszerűbb módja a szerkezetes megoldás, azaz a *című* (c.) melléknévvvel és a műfajt, műtípust jelölő főnévvel való megfogalmazás, de további lehetőség a cím eltérő betűtípussal szedése, a cím idézőjelbe tétele, esetleg a fentiek együttes alkalmazása.

PÉLDÁK

- A *A fejfájás szakszerű kezelése* című tanulmány a Magyar Orvos legfrissebb számában olvasható.
- A *Gyógyítás határok nélkül* az Európai Unió egészségügyi rendszerekre gyakorolt hatását taglalja.
- „Az alvászavarok felmérése” még a nem szakember olvasó számára is érthető összefoglalást tartalmaz ebben a témakörben.
- A „Sürgősséggel az ortopédiára” című cikk hét olyan gyermekortopédiai elváltozást ismertet, amelyek esetében a nagyon korai kezelés mindenképpen indokolt.

A CÍMEK TOLDALÉKOLÁSA

A jeleket és a ragokat a címekkel alapvetően egybeírjuk. Ez alól kivételt jelentenek a betűszóból álló címek (*LAM-ban*), illetőleg a néma betűre vagy a magyarban szokatlan betűegyüttesre végződők (*Magyar Fogorvos Online-t*), ezekben az esetekben a toldalékot kötőjellel fűzzük a címhez. Ugyancsak kötőjelet kell használni abban az esetben is, ha maga a cím raggal végződik, s ehhez illesztjük a további ragot (a *Gyógyítsunk magyarul-ban* olvastam). Az efféle toldalékolás azonban elkerülhető szerkezetes megoldással (a *Gyógyítsunk magyarul című könyvben*). A jelek és a ragok kötőjeles kapcsolását még egy esetben kell alkalmazni: ha a cím írásjelre végződik (*Inzulin túl későn?-t*).

A képzőket és a képzőszerű utótagokat minden esetben kötőjellel kell kapcsolni a kezdőbetűk változatlanul hagyásával (*Orvosi Hetilap-beli, Gyógyhírek-beli, Magyar Orvosi Nyelv-féle, Funkcionális anatómia-szerű*). Ez alól a szabály alól a kötőjeles írásmódú címek alkotnak kivételt, ilyenkor a képző újabb kötőjel nélkül kapcsolódik (*Roland-énekbeli, Kama-szutrabeli*).

IRODALOM

Laczkó Krisztina–Mártonfi Attila 2004. *Helyesírás*. Osiris Kiadó, Budapest.

NYELVÉSZETI FOGALMAK

- **archaizmus:** olyan szó vagy nyelvtani forma, amelyet egy adott kor beszélői már nem használnak, elsősorban a korábbi írásos emlékekből vagy idősebb beszélők nyelvhasználatából ismernek. Archaikusnak számít a mai nyelvben az ige szenvedő képzős alakjának használata, például: *Adatik mindenki tudtára*.
- **diftongus:** kettőshangzó. Két magánhangzó egyetlen szótagot alkotó kapcsolata. A magyarban elsősorban a nyelvjáráásokban találunk biztos példát a kettőshangzókra: *vouna, jou*.
- **disztribúció:** elemkörnyezet. A nyelvi elemek társulási képessége, együttes előfordulásuk, az a tulajdonság, hogy össze tudnak kapcsolódni más nyelvi elemekkel. A nyelvi elemek társulási képességének meghatározott szabályai vannak a különböző nyelv szinteken.
- **etimológia:** a szavak eredetét kutató nyelvészeti tudományterület, valamint a szó eredetének és változásának magyarázata, azaz szófejtés, szószármaztatás.
- **eufemizmus:** olyan szépítő kifejezés, amelyet a durva vagy nyersebbnek érzett szavak, kifejezések helyett alkalmazunk. Például egyes szöveggörnyezetben a *meghal* ige helyett a *jobblétre szenderül* kifejezés, de eupemizmust tartalmaz az *Otthagylja, mint eb a Szaharát* szóláshasonlat is.
- **kontextus:** szöveggörnyezet vagy szöveggörnyezet. A szöveg elemeinek jelentéséből a szöveg előrehaladásával létrejövő értelmi közeg.
- **morfológia:** alaktan. A szavak, szóalakok felépítésével, szerkezetével foglalkozó leíró nyelvészeti tudományág. Foglalkozik a szóelemek típusaival, fajtaival, ezek rendszereivel, a szóelemek összekapcsolódási szabályszerűségeivel, a szóalakotasmódok típusaival.
- **neologizmus:** nyelvi újítás, újdonság. Olyan nyelvi elem, amely egy adott korszakban újdonságnak számít a beszélőközösség számára. Lehet tudatos vagy spontán jelenség.
- **paradigma:** ragozási sor, a ragozási sorba tartozó toldalékok rendszere. Ilyen például a magyarban a főnévi esetparadigma vagy az igeragozás paradigmái, alaksorai.
- **szemantika:** jelentéstan. A nyelvtudománynak az az ága, amely a szóelemek, a szavak, a szerkezeti egységek, a mondatok jelentéseit írja le.

Az összeállítás teljes egészében Kugler Nóra–Tolcsvai Nagy Gábor: *Nyelvi fogalmak kiegészítője* című munkáján alapul (Korona Kiadó, Budapest, 2000)